

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐาน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น

Key Success Factor of Community Enterprise on Standard Community Product in Khon Kaen Province

ลักขณา อินทร์บึง, อารดา ชัยเสนา และ รัชดา ภักดียิ่ง

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Lakkana Inbueng, Arada Chaisena and Ratchada Phakdeeying

Northeastern University, Thailand

Corresponding Author, Email : luckkhana.inb@neu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษา สภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนและปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 122 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploration Factor Analysis; EFA) โดยหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax Method)

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อทำการหมุนแกน (Varimax Orthogonal Rotation) พิจารณาค่า loading ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ค่า Factor loading ตั้งแต่ 0.65 ขึ้นไป ใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ พบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการกลุ่มที่ดี 2) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก 3) ด้านการพัฒนาการผลิต 4) ด้านระบบการเงินและการบัญชี 5) ด้านการวางแผนงาน 6) ด้านความเป็นผู้ประกอบการ 7) ด้านความเป็นผู้นำ

คำสำคัญ : ปัจจัยแห่งความสำเร็จ; วิสาหกิจชุมชน; มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

Abstracts

The purposes of this research were to community enterprise management and Key Success Factor of Community Enterprise on Standard Community Product in Khon Kaen Province. The sample group used in this research consisted of 122 Community Enterprise on Standard Community Product. The instrument used to collect data was questionnaire with reliability at 0.97 The statistics used for data analysis comprised frequency, percentage, mean, standard deviation and Exploration Factor Analysis; (EFA) by rotating the components with orthogonal rotation using the Varimax method.

The research results revealed that: Management conditions for community enterprises that have been certified for community product standards in Khon Kaen Province Overall, it is at the highest level. When rotating the components with orthogonal rotation using the Varimax method, it was found that the loading value with statistically significant level was at 0.05, the factor loading was at more than 0.65, and used to be criteria for being important components. Key Success Factor of Community Enterprise on Standard Community Product in Khon Kaen Province consisted of 7 components as follows: 1. Good management 2. Participation of members 3. Production development 4. Financial and accounting systems 5. Planning 6. Entrepreneurship 7. Leadership

Keywords : Key Success Factor; Community Enterprise; Standard Community Product

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาวิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรภาคประชาชน ซึ่งเกิดจากการที่ชุมชนมีการรวมตัวกันประกอบธุรกิจในระดับรากหญ้า ไม่มีรูปแบบและไม่ได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเพ่งและพาณิชย์ การสนับสนุนจึงไม่เป็นระบบ และไม่มีเอกภาพ ทำให้มีปัญหาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชน เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ บางครั้งมีการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่ไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง

เศรษฐกิจฐานรากมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืนเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย (พ.ศ. 2560- 2564) ได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจภาคส่วนนี้มาโดยตลอด ดังจะเห็นในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 ได้กำหนดให้การเกษตรและอาหารเป็นกลุ่มแรกในการพัฒนาและระบุมภาคตะวันออกเฉียงเหนือเร่งรัดพัฒนาในเชิงพื้นที่ นอกเหนือจากการพัฒนาการเกษตรแล้วรัฐบาลได้ให้ความสนใจกับการเพิ่มมูลค่าผลผลิตการเกษตรโดยสนับสนุนการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชนโดยมีการตราเป็นกฎหมาย ให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเจ้าของเรื่องคู่ขนานกับกลุ่มที่พัฒนาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่กรมการพัฒนาชุมชนเป็นเจ้าของเรื่อง ปี 2563 นี้เป็นปีที่ 15 ที่มีพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั่วประเทศจำนวน 132,927 แห่ง ซึ่งหลายมีผลประกอบการอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจระดับหนึ่ง (ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, 2562 : ออนไลน์)

วิสาหกิจชุมชนได้กลายมาเป็นนโยบายรัฐบาล ในการแก้ปัญหาภาพรวมของประเทศ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชน โดยคนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้าง

รายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังเป็
องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
ชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหลักการนำไปสู่การเป็นรากฐานเศรษฐกิจ
ที่มั่นคงและยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจระดับประเทศอย่างแท้จริง และรัฐบาลยังเห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนซึ่ง
รวมถึงวิสาหกิจชุมชนด้วยนั้น เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง แต่มีเศรษฐกิจชุมชนจำนวน
หนึ่ง ที่ยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะแข่งขันทางการค้า ทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สมควร
ให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนา
ความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และ
พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นใน
ระดับใด รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่ผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป

จากที่กล่าวมานั้น พบว่าการศึกษเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจะศึกษาในเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการ
วิสาหกิจชุมชนเพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนแต่วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งยังไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้วิจัยจึง
มีความสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
ให้สามารถดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนและสามารถพัฒนาตนเองไปเป็นผู้ประกอบการ
ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
จังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 175 แห่ง (กอง
บริหารมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน, 2561)

กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรจังหวัดขอนแก่น การกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการ
คำนวณสูตร Taro Yamane ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 122 แห่ง (ทิพย์ กิจวิจารณ์, 2558 : 136)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสอบถาม
(Questionnaires) ที่ได้จากผลการสัมภาษณ์และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินวิสาหกิจชุมชน แบ่งเป็น
2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สูงสุด รายได้เฉลี่ยต่อปี สถานภาพทางสังคม โดยใช้คำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในขอนแก่น แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของ (Likert Method) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ดังนี้

มีความเห็นด้วยมากที่สุด	มีค่าเท่ากับ	5	คะแนน
มีความเห็นด้วยมาก	มีค่าเท่ากับ	4	คะแนน
มีความเห็นด้วยปานกลาง	มีค่าเท่ากับ	3	คะแนน
มีความเห็นด้วยน้อย	มีค่าเท่ากับ	2	คะแนน
มีความเห็นด้วยน้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ	1	คะแนน

การตรวจสอบโดยการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ด้วยการนำแบบสอบถามที่ได้มาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Try-out) ในการวิจัยโดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า α ตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไปถือว่าเป็นคำถามที่มีความเชื่อมั่น จำนวน 40 กลุ่มตัวอย่าง จากการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงทั้งฉบับเป็น 0.97 (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2548 :165)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

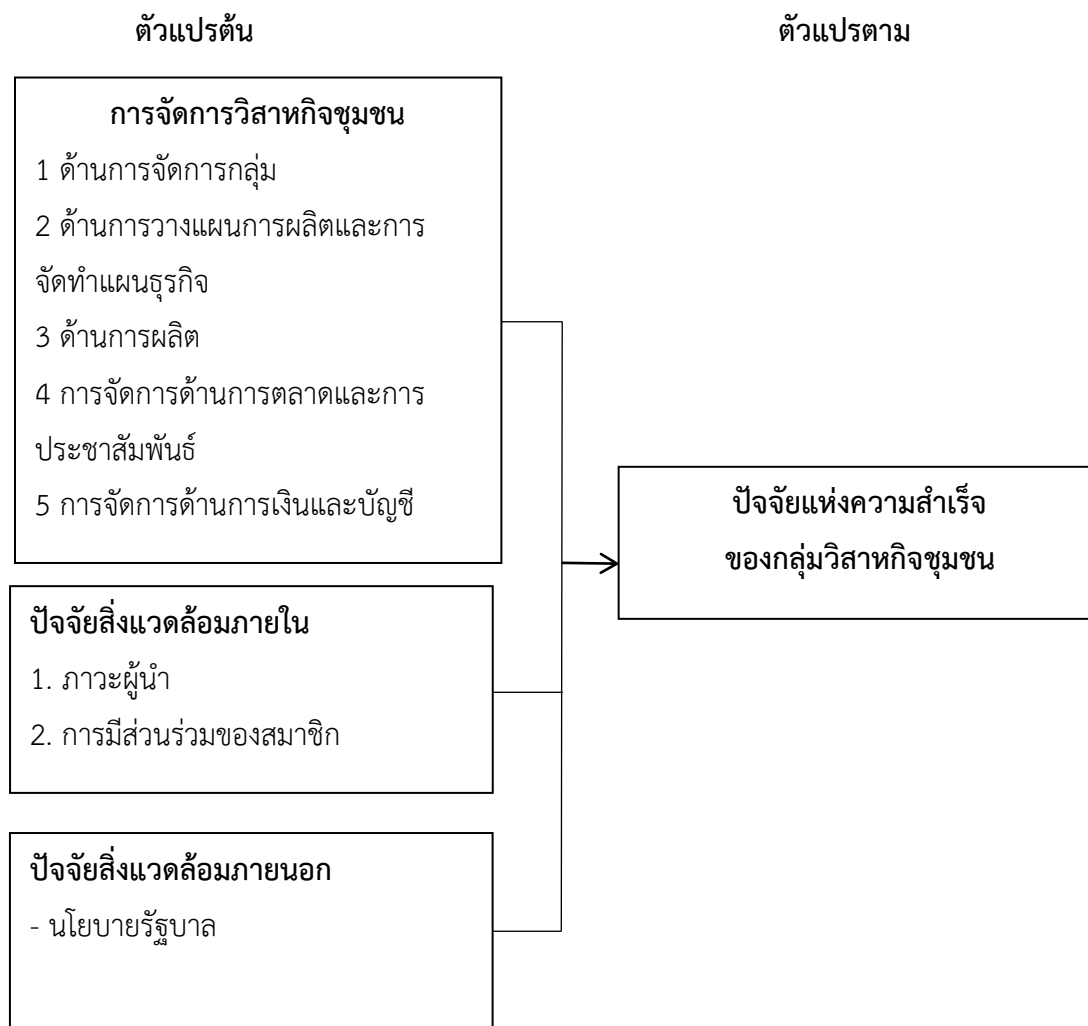
ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 144 คน พร้อมกับตรวจสอบความครบถ้วน ถูกต้อง และสมบูรณ์ของเอกสารโดยผู้วิจัย ดำเนินการจัดเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง (Self-Administration) โดยการเดินทางไปยังที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของลักษณะประชากร โดยมีการแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปตารางประกอบคำอธิบาย สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis)

กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 122 คน พบว่าส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 85 คน 69.67 เป็นชาย จำนวน 37 คิดเป็นร้อยละ 30.33 มีอายุระหว่างส่วนใหญ่ ช่วงอายุ 41 – 50 ปีจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 34.43 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่การศึกษา ระดับ ปวส./อาชีวศึกษา จำนวน 47 คิดเป็นร้อยละ 38.52 ตามลำดับ การประกอบอาชีพหลักส่วนใหญ่เกษตรกรรวมจำนวน 32 คน ร้อยละ 26.23 รายได้/เดือน 10,000 – 15,000 บาท จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 36.07

ผลการศึกษาศาภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดขอนแก่น ทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการ 2) ด้านการวางแผนการผลิตและแผนธุรกิจ 3) ด้านการผลิต

4) ด้านการตลาด 5) ด้านการเงินและการทำบัญชี พบว่า ในภาพรวม ทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.17$) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือด้านการผลิต ($\bar{X} = 4.42$) ด้านการวางแผนการผลิตและแผนธุรกิจ ($\bar{X} = 4.41$) ด้านการเงินและการทำบัญชี ($\bar{X} = 4.13$) ด้านการตลาด ($\bar{X} = 4.01$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.86$)

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น โดยวิเคราะห์องค์ประกอบ เพื่อให้ทราบถึงตัวแปรที่สำคัญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) ด้วยสถิติ Factor Analysis โดยวิธี Principal-Component Analysis (PC) และใช้วิธีหมุนแกนอโรโธโกนอลแบบวาริแมกซ์ (Varimax Orthogonal) เพื่อสกัดตัวแปรที่ไม่สำคัญออกไป โดยพิจารณาน้ำหนักของตัวแปรในองค์ประกอบ ถ้าตัวแปรใดมีน้ำหนักในองค์ประกอบต่ำกว่า .30 จะตัดตัวแปรนั้นออกไป ถ้าตัวแปรใดมีน้ำหนักขององค์ประกอบใกล้เคียงกันหลายค่ามากกว่า 1 องค์ประกอบ พิจารณาค่าองค์ประกอบ (ปัจจัย) จะต้องมิตัวแปร อย่างน้อย 3 ตัวแปร ถือนับได้ว่าเป็นหนึ่งองค์ประกอบ (ปัจจัย) การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม ได้ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy. : KMO เท่ากับ 0.892 ซึ่งมากกว่า 0.50 ตามเกณฑ์ค่าที่ Hair et al. (2006 : 175) ได้กล่าวไว้ และได้ค่า Bartlett's Test of Sphericity 7642.213, $df = 780$, $Sig = .000$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่าเมตริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแตกต่างจากเมตริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นมีองค์ประกอบ ที่ชัดเจนเพียง 7 องค์ประกอบ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น เรียงลำดับตามความสำคัญของแต่ละปัจจัยได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ปัจจัยด้านการจัดการกลุ่มที่ดี ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีกระบวนการเริ่มต้นที่ดีตั้งแต่การรับสมัครสมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมกลุ่ม การออกกฎระเบียบความรับผิดชอบอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรที่ครอบคลุมทั้งหน้าที่ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน ตลอดทั้งการกำหนดรูปแบบการจัดจำหน่ายสินค้ากล่าวคือมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางออนไลน์ การตลาดมารองรับผลผลิตที่ผลิตได้ มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานต่างๆ อีกทั้งข้อกำหนดที่ทำร่วมกันนั้นต้องครอบคลุมถึงระบบการทำบัญชีที่ชัดเจนจะสามารถช่วยให้การดำเนินงานกลุ่ม

องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนประสบความสำเร็จพบว่า สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเป้าหมายของการดำเนิน สมาชิกกลุ่มมีการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามามีอำนาจ สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนสมาชิกกลุ่มร่วมระดมทุนถือหุ้นแบ่งปันความรู้ความชำนาญ

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยด้านการพัฒนาการผลิต ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนประสบความสำเร็จพบว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นต้องมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและ

สามารถหาได้สะดวก สามารถสร้างความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบหรือโอกาสในสินค้ากลุ่มประเภทเดียวกัน ต้องมีการคำนึงถึงความสามารถและปริมาณในการผลิต มีการวางแผนธุรกิจเกี่ยวกับการผลิต ผลการผลิตที่เกิดจากการวางแผนงานคือสินค้าหรือบริการใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นหรือชุมชนในการผลิตบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาให้เป็นสินค้าหรือบริการที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการผลิตต้องคำนึงถึงเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยด้านระบบการเงินและการบัญชี ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนประสบความสำเร็จพบว่า วิสาหกิจชุมชนมีการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย หนี้สินของกลุ่มอย่างเป็นระบบ การจัดทำบัญชีมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการกำหนดการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วนอีกทั้งยังมีการบริหารการเงินที่เกี่ยวข้องกับการได้มาและการใช้ไปของเงินทุน

องค์ประกอบที่ 5 ปัจจัยด้านการวางแผนงาน ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนประสบความสำเร็จพบว่า วิสาหกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีการวางแผนการติดตามและปรับเปลี่ยนแผนการทำงานตามสถานการณ์ มีการวางแผนต้องสอดคล้องกับสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจมีการจัดการแผนการเงิน การตลาดและการแข่งขันทางการตลาด และแผนการจัดจำหน่ายสินค้าอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่ 6 ปัจจัยด้านความเป็นผู้ประกอบการ ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนประสบความสำเร็จพบว่า เป็นการการจัดตั้งกลุ่มที่สามารถทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนรวมพลังเพื่อดำเนินธุรกิจให้ลุล่วงได้ มีระบบการส่งเสริมการอบรมบ่มเพาะให้ความรู้ คำปรึกษาแนะนำ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของธุรกิจ สมาชิกกลุ่มมีความสามารถต่อสู้กับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

องค์ประกอบที่ 7 ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนประสบความสำเร็จพบว่า ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความพร้อมที่จะสร้างสรรค์สินค้าและมีความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างดี และเป็นผู้ที่มีความเสียสละในการเป็นผู้นำ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านการจัดการกลุ่มที่ดี ประกอบด้วย การรับสมัครสมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมกลุ่ม การออกกฎระเบียบความรับผิดชอบอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรที่ครอบคลุมทั้งหน้าที่ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวได้ยืนยันตามกระบวนการบริหารตามทฤษฎีของ Lyndall Urwick & Luther Gulick (1937 : 145) และ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545 : 23) ที่ได้เสนอแนวคิดกระบวนการบริหาร Organizing การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้าง ตำแหน่ง ความรับผิดชอบ แบ่งงานตามความชำนาญ

(Division of Work) แต่บางกลุ่มวิสาหกิจมีเพียงโครงสร้างที่ไม่ได้ดำเนินงานตามรูปแบบนั้น แต่กลับเป็นการดำเนินงานหลักอยู่ที่ประธานกลุ่ม

2. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ประกอบด้วย สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเป้าหมายของการดำเนิน สมาชิกกลุ่มมีการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามามีอำนาจ สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนสมาชิกกลุ่มร่วมระดมทุนถือหุ้นแบ่งปันความรู้ความชำนาญ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวได้ยืนยันผลการวิจัยของ อัจฉรา ไสบาล และนิวัฒน์ มาศวรรณ (2557 : 548-554) อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการวางแผน ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับไม่มีส่วนร่วม แต่ทั้งนี้ยกเว้นประเด็น การเข้าร่วมประชุมวางแผน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นขององค์กรที่มีสมาชิกเข้าร่วมอยู่บ้าง ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่าในการกำหนดแผน คณะกรรมการมักจะเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการเอง จึงทำให้สมาชิกไม่มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการวางแผนงานดังกล่าว

3. ด้านการพัฒนาการผลิต วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จในด้านนี้เนื่องจากมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและสามารถหาได้สะดวก สามารถสร้างความได้เปรียบในสินค้ากลุ่มประเภทเดียวกัน มีการคำนึงถึงความสามารถและปริมาณในการผลิต มีการวางแผนธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าหรือบริการตามที่ได้วางแผนงานไว้โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นหรือชุมชนในการผลิตบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาให้เป็นสินค้าหรือบริการที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรพินท์ บุญสิน (2556 : 457-474) พบว่าสร้างผลิตภัณฑ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ส่งผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน กรณีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จเป็นเพราะการไม่พัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการลอกเลียนแบบไม่ใช่เป็นการสร้างนวัตกรรมชุมชนรูปแบบใหม่ขึ้นมาเองของกลุ่ม และสอดคล้องกับ ดนยา สงครินทร์ (2563 : 178-190) พบว่า ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ของกลุ่มอาชีพจักสาน ในหมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนใหญ่มักเป็นการสั่งทำตามคำสั่งซื้อของผู้บริโภคมากกว่าการนำไปจัดจำหน่ายด้วยตนเอง การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฯ สมาชิกในกลุ่มควรรวมตัวกัน เพื่อเปิดร้านจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน หากมีการรวมตัวกันของสมาชิกในกลุ่ม จะทำให้สามารถตั้งราคากลางของตัวผลิตภัณฑ์ได้อย่างแน่นอน

4. ด้านระบบการเงินและการบัญชี พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย หนี้สินของกลุ่มอย่างเป็นระบบ การจัดทำบัญชีมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการกำหนดการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วน อีกทั้งยังมีการบริหารการเงินที่เกี่ยวข้องกับการได้มาและการใช้ไปของเงินทุน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภณิศร์ เต็มสงวนวงศ์ (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยสู่ความสำเร็จทางธุรกิจผู้ประกอบการที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ทุกธุรกิจมีการทำงานครบ งบกำไรขาดทุน งบกำไรสุทธิ และบัญชีครัวเรือน ลูกค้าหลัก แต่ข้อค้นพบดังกล่าวขัดแย้งกับผลการวิจัยของ กันยารัตน์ เฟื่องพริ้ง (2555 : บทคัดย่อ) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อ

ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตมินบุรีและเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร พบว่า การบริหารจัดการด้านการเงินการบัญชีของวิสาหกิจชุมชนยังประสบกับปัญหา รวมทั้งยังพบปัญหาทางด้านการจัดสรรรายได้และผลประโยชน์

5. ด้านการวางแผนงาน พบว่า วิสาหกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีการวางแผนการติดตามและปรับเปลี่ยนแผนการทำงานตามสถานการณ์ มีการวางแผนต้องสอดคล้องกับสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจมีการจัดการแผนการเงิน การตลาดและการแข่งขันทางการตลาด และแผนการจัดจำหน่ายสินค้าอย่างเป็นระบบ ซึ่ง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศุภณิศร์ เต็มสงวนวงศ์ (2556 : บทคัดย่อ) ที่อธิบายว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จทางธุรกิจผู้ประกอบการที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ประเด็นที่ทำให้ธุรกิจสามารถประสบความสำเร็จประกอบไปด้วย การวางแผน การติดตามและประเมินผลแผน การนำแผนไปปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ มีการวางแผนการผลิต มีโรงงานผลิตใช้ทรัพยากรในและนอกท้องถิ่นในการผลิต แต่ทั้งนี้พบว่าขัดแย้งกับผลการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ของ ชุตินา หวังเบญจมาศและ ธนัชชา บินดุเล็ม (2557 : 109-124) ที่อธิบายว่า ระบบการเงินของ SMEs ประสบปัญหาในเรื่องของ เงินทุนไม่เพียงพอไม่สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงิน ขาดการ วางแผนทางการเงิน และขาดความรู้ด้านการวางแผนการเงิน

6. ด้านความเป็นผู้ประกอบการ พบว่า เป็นการจัดตั้งกลุ่มที่สามารถทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนรวมพลังเพื่อดำเนินธุรกิจให้ลุล่วงได้ มีระบบการส่งเสริมการอบรมเฉพาะให้ความรู้ คำปรึกษาแนะนำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของธุรกิจ สมาชิกกลุ่มมีความสามารถต่อสู้กับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ สุทธินากร และคณะ (2562 : 270-283) ได้ศึกษาการสร้างสรรค์มูลค่าของผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน พบว่า สิ่งที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จคือ คุณลักษณะของผู้ประกอบการ หรือผู้นำที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ไปศึกษา มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร แต่ผลการวิจัยขัดแย้งกับ บุหลันฉาย สมรรถนเรศวรและคณะ (2561 : 41-53) ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การจัดการที่ยั่งยืนของธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางประเภทโรงแรมที่พัก พบว่าลักษณะของผู้ประกอบการไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการธุรกิจและไม่มีผลต่อกลยุทธ์การจัดการที่ยั่งยืนของธุรกิจ

7. ด้านความเป็นผู้นำ พบว่าประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความพร้อมที่จะสร้างสรรค์สินค้าและมีความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างดี และเป็นผู้ที่มีความเสียสละในการเป็นผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิภา พิทักษ์สานต์ (2556 : 33-46) พบว่า ภาวะผู้นำวิสาหกิจชุมชนส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดผลสำเร็จของกลุ่ม อีกทั้งข้อค้นพบดังกล่าวได้ยืนยันผลการวิจัยของ ภัทธิดา วัฒนาพรณกิตติ (2559 : 17-26) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนระดับ 5 ดาว จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการคือการมีระบบการจัดการภายใต้ภาวะผู้นำของประธานกลุ่มมีการประสานงานกันอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องของสมาชิก และ

สอดคล้องกับ ภูษิต ปุณณิธี และคณะ (2563 : 1-16) พบว่า ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนใน 3 ด้าน คือ AKL Model ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทัศนคติ, ด้านความรู้, และด้านทักษะความเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัต ซึ่งมีกลยุทธ์อีก 4 ด้านหลัก เป็นตัวช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชน คือ PANM Model ประกอบด้วย 1) หมั่นระวังยับยั้งปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชนที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น (Precaution) 2) หมั่นลด ละ เลิกในสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชนที่เกิดขึ้นแล้ว (Abandon) 3) หมั่นพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชนที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้นและสร้างเสริมสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น (New Development) และ 4) หมั่นรักษาศักยภาพของตนเองและชุมชนที่เกิดขึ้นแล้วให้มั่นคง และยั่งยืน (Maintain) โดยการวิจัยครั้งนี้สรุปได้แนวทางจากการสังเคราะห์เป็นสมการ ดังนี้ $KAS + AMPP = AKL Model - PANM Model$

ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอในส่วนนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืนและเข้มแข็งจนสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในภาคธุรกิจได้ ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชนควรให้มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสินเชื่อของหน่วยงานอื่นๆ และควรมีการให้ความรู้ในเรื่องของการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อช่วยในการผลิตและส่งเสริมการขาย การหาแหล่งตลาดรองรับสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้วิสาหกิจชุมชนมีแรงผลักดันตนเองเพื่อให้ไปสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้อย่างยั่งยืน
2. วิสาหกิจชุมชนควรใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในด้านการจัดการข้อมูล เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการจัดเก็บและส่งข้อมูลระหว่างกันช่วยให้การทำธุรกิจมีความต่อเนื่องใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในเรื่องของการขนส่งให้มากขึ้นเพื่อประสิทธิภาพในการขนส่ง และใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในเรื่องการติดต่อสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าช่องทางโซเชียลต่างๆ เพื่อช่วยในการเข้าถึงการตลาดทุกระดับ และควรใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในเรื่องของการเงินซึ่งจะเพิ่มความสะดวกรวดเร็วทั้งคุณและลูกค้าอีกทั้งยังสามารถติดตามและตรวจสอบได้ง่ายยิ่งขึ้นอีกด้วย
3. ควรมีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการเพื่อให้สามารถเป็นผู้วิเคราะห์และบริหารจัดการตลาด คู่แข่ง การบริหารความเสี่ยง การรับรู้นโยบายของรัฐในด้านการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้
4. วิสาหกิจชุมชนจะต้องมุ่งพัฒนานวัตกรรมองค์การ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสามารถเพียงพอต่อการเผชิญหน้ากับองค์กรขนาดใหญ่ ดังนั้น หนทางในการสร้างความสามารถในการยกระดับผล

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจะต้องให้ความสำคัญที่การมุ่งตอบสนองตลาดเฉพาะ กอปรกับข้อได้เปรียบของวิสาหกิจชุมชนคือความยืดหยุ่นที่สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมได้มากกว่าวิสาหกิจขนาดใหญ่ ซึ่งจะทำให้วิสาหกิจชุมชนจะต้องเร่งพัฒนาองค์กรอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างคุณค่าที่ดีกว่าให้กับตนเองด้วยการมุ่งพัฒนากระบวนการภายในองค์กร ตลอดจนการมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาผลการดำเนินงานของชุมชนนั้นสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับการพัฒนาการศึกษาไปสู่การศึกษาถึงการสร้างความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวเพื่อความยั่งยืนของกลุ่ม โดยที่แม้ว่าเรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ได้ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้จะจัดได้ว่าเป็นแนวคิดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์กรแล้วก็ตาม หากแต่เมื่อพิจารณาไปในแง่ของการศึกษาถึงความสามารถในการแข่งขันเพื่อพัฒนาตนเองก็ย่อมที่จะต้องอาศัยแนวคิดอื่นเข้ามาเสริมในการพิสูจน์ถึงปัจจัยตัวแปรที่จะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนสืบต่อไป

2. ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้เทคนิคการมองภาพอนาคต (Foresight) ของวิสาหกิจชุมชนพิจารณาความเป็นไปได้ในอนาคตซึ่งมีหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในระยะยาว และตระหนักถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นผลจากการมองอนาคตจึงเป็นประโยชน์ในการวางแผนและการกำหนดกลยุทธ์ของทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อรองรับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นได้ และช่วยนำไปสู่อนาคต ทำให้มองเห็นทิศทางของสิ่งที่จะเกิดขึ้น สามารถจัดลำดับความสำคัญเพื่อการเลือกปฏิบัติและบริหารเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ เป็นวิธีที่ใช้ทั้งทักษะการวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

- กันยารัตน์ เพ็ญพอรู้. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตมีนบุรีและเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร . วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชุติมา หวังเบ็ญหมัด และ ธนัชชา บินดุเหล็ม. (2557). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 1 (1), 109-124.
- ดนยา สงครินทร์ (2563) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. *Journal of Modern Learning Development*, 5 (2), 178-190.

- ทิพย์ กิจวิจารณ์. (2558). *วิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา*. ขอนแก่น : สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- บุหลันฉาย สมรรถนเรศวรณและคณะ (2561). กลยุทธ์การจัดการที่ยั่งยืนของธุรกิจขนาดกลางประเภทโรงแรมและที่พักในกรุงเทพมหานคร. *วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทร์วิโรฒ*, 9 (1), 41-53.
- ภักธิดา วัฒนาพรรณกิตติ. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนระดับ 5 ดาว จังหวัดลำปาง. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 10 (2), 17-26
- ภูษิต ปุณัณรัมย์ และคณะ (2563) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ. *Journal of Modern Learning Development*, 5 (1), 1-16.
- ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน. (2562). จำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนในประเทศไทย. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2562. แหล่งที่มา : <https://smce.doae.go.th/>
- ศศิภา พิทักษ์สานต์ (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติกรณีศึกษาอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 24 (3), 33-46.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2548). *สถิติประยุกต์สำหรับนักวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร.
- ศุภณิศร์ เต็มสงวนวงศ์. (2556). *ปัจจัยสู่ความสำเร็จทางธุรกิจผู้ประกอบการที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยพายัพ: เชียงใหม่.
- สมเกียรติ สุทธินากร และคณะ. (2562). การสร้างสรรค์มูลค่าของผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 13 (1), 270-283.
- อรพินท์ บุญสิน. (2556). *ตัวแบบเชิงสาเหตุทุนทางปัญญา ความรู้ เชิงกระบวนการจัดการ ความรู้ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของสมาชิก ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน*. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 6 (2), 457-474.
- อัจฉรา ไสบาล และนิวัฒน์ มาศวรรณ. (2557). การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน : กรณีโรงสีชุมชนครบวงจรตำบลไถ่คำ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. *วารสารแก่นเกษตร*, 42 (ฉบับพิเศษ 1), 548-554.
- Hair et al. (2006). *Multivariate dataanalysis*. (6th ed). New Jersey: Prentice Hall.
- Lyndall Urwick & Luther Gulick. (1937). *Paper on the Science of Administration*. Clifton : Augustus M. Kelley.